

NORMALIZACIÓN LINGÜÍSTICA E CAMBIO SOCIAL. A PROPÓSITO DUN LIBRO DE R. L. COOPER

HENRIQUE MONTEAGUDO

Universidade de Santiago

Os estudiosos da lingüística e das ciencias sociais de expresión inglesa foron os que deron os primeiros pasos e aínda son os principais protagonistas dos sucesivos avances da sociolingüística e da socioloxía da lingua. As publicacións en inglés continúan dando testemuña patente de que o interese por esas disciplinas non cesa de aumentar en todo o mundo anglosaxón. O título do libro que imos comentar, *Language Planning and Social Change*¹, anuncia unha obra centrada nos aspectos máis sociais fronte ós propiamente lingüísticos do amplo campo cuberto pola sociolingüística e a socioloxía da lingua. Este traballo aparece no ronsel das investigacións de Charles Ferguson e Joshua Fishman (entre outros precursores), cos que Robert L. Cooper, actualmente profesor de Educación e Socioloxía da Universidade Hebrea de Xerusalén, tivo a oportunidade de traballar e aprender.

O autor explicita os obxectivos da súa obra no prefacio: "Cando comecei a escribir este libro, tiña dous obxectivos. En primeiro lugar, pensaba presentar unha visión xeral da planificación lingüística. Quería defini-lo campo, relacionalo con outros eidos, perfila-lo seu alcance, e presentar xeneralizacións que relacionasen entre si os obxectivos, procedementos e resultados da planificación lingüística. En segundo lugar, pretendía relaciona-la planificación lingüística coa política en xeral e co cambio social" (p. vii). Imos primeiro percorrer sumariamente o libro deternos despois en considerar criticamente algúns puntos que nos semellan especialmente interesantes desde unha perspectiva lingüística e, finalmente, propormos unha avaliación del á luz dos obxectivos establecidos polo autor. Se cadra resultará unha reseña

---

¹ Robert L. Cooper: *Language Planning and Social Change*, Cambridge University Press, Cambridge, 1989; viii + 216 pp.

un chisco demorada, pero esperamos xustifica-la súa prolixidade polo interese da obra e as lagoas no coñecemento por parte do público dunha materia ben relevante para o noso país.

A exposición parte da presentación, no capítulo 1, de catro instancias nas que se tentou modificar dun xeito consciente e público o comportamento lingüístico de determinadas comunidades: a fundación da Académie Française no s. XVII, a promoción do hebreo entre os xudeos instalados en Palestina durante a primeira metade do s. XX, a loita das feministas norteamericanas contra o sexismo na lingua a partir dos anos 60, e maila efímera campaña de alfabetización das poboacións rurais etíopes nas respectivas linguas vernáculos, dirixida polo goberno revolucionario etíope nos anos 1975-76. Estes catro casos iniciais serán discutidos ó longo da obra ó lado doutros numerosos exemplos de planificación lingüística, ata o punto de que a relevancia dos primeiros queda un tanto esvaída. Cando rematámo-la lectura do volume témo-la impresión de que probablemente a exposición pormenorizada de precisamente eses catro casos, por moito interese intrínseco que presenten, non era moi procedente.

No capítulo 2, discútense doce definicións da planificación lingüística (= *language planning*, a partir de agora abrevio PL) formuladas por distintos estudiosos nos últimos vinte anos, analizándoas en termos de *quen* planifica *o que*, *para quen* e *como*, para ó remate propo-la seguinte definición: "A planificación lingüística refírese ós esforzos deliberados destinados a influír na conducta doutros respecto á adquisición, estrutura, ou asignación funcional dos seus códigos lingüísticos" (p. 45). A definición é formulada nuns termos deliberadamente xenéricos, de xeito que: (a) abranxe non só os casos de planificación conducida polos gobernos ou institucións oficiais, senón tamén as campañas ou esforzos doutros colectivos sociais; (b) os destinatarios da planificación non son necesariamente comunidades nacionais ou étnicas determinadas, senón que tamén poden ser outro tipo de públicos amplos e heteroxéneos; (c) a PL, segundo o noso autor, non ten como obxectivo primordial a solución de problemas derivados da organización do repertorio lingüístico dunha comunidade. Con respecto ós dous primeiros puntos, a campaña feminista ilustra a xusteza da ampliación da definición de PL, e lembra a necesidade de recoñecer-las actividades das organizacións non gubernamentais nestes procesos, aínda que ó final isto non pode facernos perder de vista que na realidade o foco principal da atención da PL seguen a se-las actividades oficiais dirixidas a comunidades étnicas e nacionais. O terceiro punto discutirémolo máis adiante, en relación coa importancia que o

autor lle concede á problemática especificamente lingüística nos procesos de PL.

No capítulo 3 defínense as tarefas da PL do seguinte xeito (1) describir, (2) predicir e (3) explica-los procesos e resultados da PL en casos concretos, para (4) derivar xeneralizacións valedoras sobre os procesos de PL e os seus resultados. En orde a valora-los logros nas anteriores tarefas propónse o manexo dos criterios respectivamente de (1) adecuación descritiva, en termos de comprensibilidade e coherencia da descrición; (2) adecuación predictiva, sen perder de vista que en xeral as decisións de PL se realizan en condicións de grande incerteza, dada a complexidade dos factores que se deben ter en conta e a dificultade de illa-los máis relevantes; (3) adecuación explicativa, que se pode estimar entre outros no nivel das explicacións correlativas (que calibran as variables independentes que, tomadas xuntas, están asociadas coa variación na variable que se estudia), observacionais (que se basea para explicar determinados resultados na observación coidadosa de procesos en curso e a comparación cos estudiaos) e experimentais (que son en grande medida inalcanzables nas ciencias sociais, na medida en que é imposible isolar para o seu estudo independente cada un dos factores relevantes dun proceso social); e finalmente (4) adecuación teórica, aínda que nos estudos de PL "nos atopamos aínda no estadio de descubrir regularidades conductuais" (p. 57). Antes de descubrir esas regularidades, primeiro hai que decidir cales variables será máis útil definir; no capítulo 4 ofrécense algúns esquemas descritivos que poden axudar a perfilar esa decisión. Con esta finalidade, o autor pasa a compara-la PL con (1) os estudos sobre a maneira de difundir(se) unha innovación (*management of innovation*), (2) os métodos da publicidade (*marketing*), (3) os procedementos de procura e mantemento do poder, e (4) os procesos de toma de decisións (*decision making*).

Nos enfoques 1, 3 e 4, a análise aplicada responde, en liñas xerais, ó esquema deseñado no capítulo anterior: *quen* adopta /se beneficia de/ decide *o que, cando, como, por que...* Así, desde a perspectiva (1) preguntáronos *quen* son os que (e os que non) adoptan ou deben adoptar as decisións dos planificadores: ¿individuos?, ¿que individuos?, ¿organismos?, ¿que organismos?; desde a perspectiva (3) preguntáronos *quen* son os que se benefician das decisións: ¿unha(s) elite(s) dominante(s)?, ¿unha contra-elite?; desde a perspectiva (4) preguntáronos *quen* toma as decisións: ¿unha autoridade *de facto*? ¿unha autoridade *de iure*?, ¿un grupo de influencia?... e así sucesivamente. Desde a perspectiva 2, considerámo-la PL como unha serie de estratexias publicitarias que presentan as modificacións de uso, es-

tractura ou adquisición lingüísticos como un *producto* suxeito a *promoción*, que hai que poñer ó alcance do potencial consumidor/adoptante no *emprazamento* axeitado e ó *prezo* (en termos económicos, psicolóxicos e sociais) xusto. Desde o meu punto de vista, os tres primeiros enfoques son notablemente útiles e ilustrativos, pois satisfán as esixencias dunha descrición adecuada dos procesos de PL: que axentes tentan influír que comportamentos de que xente, con que finalidade, por que medios e con cales resultados. O cuarto, cando menos tal como se nos presenta na obra, aplicado moi mecanicamente desde as ciencias políticas, resulta de escaso interese.

Recoñecendo a utilidade da xa clásica distinción entre a planificación do estatus lingüístico (isto é, das funcións da lingua; abreviarei PE) e a planificación do corpus (ou sexa, da estrutura da lingua; PC), o capítulo 5 céntrase na análise das modalidades e posibilidades da planificación do estatus. Para isto emprégase como lista de posibles obxectivos de actuación na planificación do estatus dunha lingua a relación de funcións sociocomunicativas das variedades lingüísticas propostas por Stewart²: (1) lingua oficial, na que se distinguen as modalidades instituída (*statutory*: a proclamada no ordenamento legal), funcional (*working*: a que funciona no día a día dos organismos oficiais), e simbólica (*symbolic*: a que a comunidade relaciona co seu ser nacional)³; (2) lingua rexional ou provincial, igual a 1, pero incluída nunha comunidade superior; (3) lingua de comunicación ampla; (4) lingua internacional; (5) lingua da capital; (6) lingua dun grupo étnico ou cultural (non necesariamente idéntica á función 2: pénsese no caso do hebreo na diáspora); (7) educacional, qué dicir, lingua vehicular no ensino, polo menos a nivel primario e secundario; (8) escolar, isto é, ofrecida como materia de ensino; (9) literaria; (10) relixiosa. A estas funcións, o autor engádelle, coidamos que xustificadamente, dúas máis: (11) lingua dos medios de comunicación de masas, xa que estes adoito están, en todo ou parcialmente, en mans do estado; (12) lingua do centro de traballo, na medida en que a lexilación estatal pode influír neste eido (o caso típico é o da lexilación do estado do Quebec que protexe e promociona o emprego laboral do francés).

---

² Stewart, W.: "A sociolinguistic typology for describing national multilingualism" in Joshua A. Fisman (ed.), *Readings in the Sociology of Language*, The Hague, Mouton, 1968; pp. 531-45.

³ Unha variedade lingüística chega a ser lingua oficial instituída gracias necesariamente a unha decisión de PL, pero esta non é imprescindible para o acceso dunha variedade a lingua oficial funcional. Pola contra, e por razóns obvias, a función simbólica cae fóra de calquera proceso de planificación.

Na PL, á función séguelle a forma, isto é, a necesidade de tratamento ou modificación do corpus dunha variedade lingüística (PC) é normalmente⁴ o resultado da adquisición de novas funcións comunicativas por parte da variedade devandita (PE). O planificador adócese a escoller ou deseñar formas ou estruturas na medida en que estas sirvan a determinadas funcións. Precisamente o capítulo 6 está adicado á revisión dos procesos de planificación do corpus. As tres grandes categorías primarias que se enxergan nos procesos de PC quedan establecidas como: (1) grafización, isto é, creación dunha escrita; (2) estandarización, ou sexa, desenvolvemento dunha variedade normal sobreposta ós dialectos e sociolectos; e (3) modernización, que consiste no desenvolvemento da intertraducibilidade dunha variedade con outras nun rango de temas e de formas de discurso característicos das sociedades modernas. A estas tres grandes categorías, o autor engádelle outra categoría máis: (4) a renovación, na que se incluírían os procesos de reforma ou modificación nas categorías (1) e (2), e mais outro tipo de procesos, como a campaña feminista contra a linguaxe sexista ou o movemento pola sinxeleza na lingua (*plain language movement*)⁵.

Na visión do autor, a PL en principio pode centrarse en calquera función comunicativa, pero na práctica tende a fixarse nas funcións que lles permiten ás elites manter ou estende-lo seu poder, ou que lles dan ás contra-elites unha oportunidade de apoderarse del. "As elites influencian tanto a avaliación como a distribución das variedades lingüísticas na comunidade. Influencian a avaliación a través da planificación do estatus e a distribución a través da planificación da adquisición" (p. 119). Xa que logo, as dúas grandes áreas de actuación da PL recoñecidas tradicionalmente, o autor esgaza unha nova, a planificación da adquisición (*acquisition planning*, abreviarei PA), á que lle adica o capítulo 7 da obra. A xustificación desta nova categoría ten o seu esteo no feito de que en moitos exemplos de procesos de PL, unha boa parte dos esforzos dos planificadores se dirixen non só ó incremento de usos dunha variedade e ás conseguíntes modificacións da forma e estrutura da lingua, senón tamén ó incremento do número dos seus usuarios. "Os cambios en función e forma perseguidos pola PE e a PC afectan e son afectados polo número de usuarios. Novos usos poden atraer novos usuarios... os novos usuarios poden influí-la

---

⁴ Pero non sempre: pénsese no caso da campaña feminista.

⁵ O *plain language movement* é un movemento informal que mira de conseguir que os formularios e documentos dirixidos ós cidadáns polas institucións oficiais e públicas (governos, concellos, bancos, etc.) sexan redactados con claridade e nunha lingua doadamente comprensible.

lingua a través do contacto lingüístico... e poden introducir novos usos... Xa que a función, a forma e a adquisición están relacionadas ente si, os planificadores de unha deben consiera-las outras" (p. 33). No modelo de análise proposto para a PA, o autor distingue: (a) os obxectivos manifestos da PL, que poden consistir basicamente en (a) adquisición dunha lingua como lingua segunda ou estranxeira, (b) readquisición dunha lingua que foi a vernácula da comunidade ou foi empregada nunha función determinada pola sociedade, ou (c) o mantemento dunha lingua que perde terreo; e (2) os medios empregados para atinxir eses obxectivos, que poden ser destinados para crear ou mellorar (a) as *oportunidades* e/ou (b) os *incentivos* para aprende-la lingua que se quere promocionar. Referíndose ós esforzos de normalización do hebreo e o gaélico irlandés, o autor observa que "a comparación [entre ambos e dous procesos] suxire que se os planificadores queren que unha lingua sexa adoptada como lingua primaria-empregada non só fóra senón tamén dentro da casa- o mellor sitio para comezar é fóra da casa..." e sinala a escola como ámbito privilexiado (p. 108). Máis adiante, o autor advirte que "por moi calificadas que estean as escolas que ofrecen a adquisición da lingua, é improbable que consigan que a lingua se *use* fóra das escolas se non hai razóns prácticas para este uso" (p. 161).

Finalmente, no capítulo 8, revísanse as fontes potenciais de cambio social (entre as que se sinalan o ambiente físico, a demografía, o descubrimento e a invención, a difusión cultural, as ideas e a toma de decisións) e máis distintos tipos de teorías adiantadas para explicalo, desde as teorías evolucionistas ás cíclicas e as da dependencia. A énfase colócase por unha banda nas teorías funcionalistas, que se centran nos elementos que lle outorgan cohesión e equilibrio a unha sociedade, coma tal os valores e crenzas compartidos por esa sociedade; e por outra banda e complementariamente, nas teorías do conflito, que se fixan nas tensións que dividen e lles imprimen dinamismo ás sociedades: estas dúas son as consideradas máis aptas para explica-los fenómenos de estabilidade, cambio e planificación lingüística.

Son dous puntos desta obra que me parecen máis debatibles: en primeiro lugar, a feble xustificación que se ofrece do papel determinante que se lles concede ás elites na estrutura e dinamismo das sociedades, e en segundo lugar, o papel marxinal que se lle outorga á lingüística no campo da planificación da lingua. Tentaremos mostrar que algunha maneira entrámbolos aspectos están relacionados.

Para comezar, ó longo do libro faise unha división tallante entre os fins latentes e os fins manifestos dos procesos de PL. Así, ó dis-

cuti-la PL como procedemento de solución de problemas (*language planning as problem-solving*), o autor afirma que "se ben é certo que a PL se dirixe á solución de problemas lingüísticos, hai que distinguir entre os obxectivos (*goals*) ostensibles e os reais (*actual*), ou o que vén sendo o mesmo, entre os fins manifestos (*overt*) e os encubertos (*covert*)... A PL é tipicamente emprendida para a consecución de fins non lingüísticos..." (p. 34). O autor recolle o tópico de que practicamente en tódolos casos o problema lingüístico que hai que resolver non está illado senón que está directamente asociado coa situación política, económica, científica, social, cultural e/ou relixiosa dunha sociedade, pero afirma (e aquí está o punto): "eu iría máis alá e sostaría que as últimas consideracións -políticas, económicas, etc.- serven como motivación primaria da PL... Na medida en que a PL se dirixe en última instancia a fins non lingüísticos, é preferible, na miña opinión, defini-la PL non como os esforzos destinados á resolución de problemas lingüísticos, senón como os esforzos para influír no comportamento lingüístico" (p. 35).

Desde o punto de vista do noso autor, a determinación dos fins non-lingüísticos da PL (os que segundo el son os realmente decisivos) realízana: ou a elite gobernante, ou algunha das elites vixentes, ou ben unha contra-elite que pretende desbancar as anteriores -tipicamente, unha proto-elite nacional que tenta mobiliza-las masas para erguer unha nova nación: "Pódese argumentar, en suma... que a PL se emprega para manter ou reforza-lo poder da elite" (p. 81)⁶. Así, ó tratar das tarefas da PE, o autor sinala que "na práctica tende a centrarse naquelas funcións que lles permiten ás elites manter ou estende-lo seu poder, ou que lles dan ás contra-elites oportunidades para apoderarse do poder" (p. 120). Coherentemente, ó describi-los procesos de PC, afirmase que "os procesos que conducen á estandarización lingüística son procesos que promoven a integración de redes locais en redes de interacción máis amplas, cuxo centro exerce influencia política, económica e cultural sobre a periferia. Cando as contra-elites pretenden

---

⁶ A política defínese (p. 80) por unha banda como unha disciplina que estudia o poder (= "capacidade de influir-lo comportamento doutros"), e polo tanto como o estudo da influencia e dos influentes (= a elite, os que obteñen o máis e mellor do que se pode obter; o resto son as masas); por outra banda, a política, en canto actividade, determina "quen obtén que, cando e como". "O que se pode obter" pode representar diferentes valores, como ingresos económicos, deferencia e seguridade, con distintos tipos de poder asociados e os diferentes valores (poder económico, influencia persoal, poder de aconsellar, poder sobre a opinión, poder político, control da violencia...). Como o control sobre un destes valores pode estar imperfectamente correlacionado co control sobre outros, en ocasións é preferible recoñecer varias elites no canto dunha soa. Unha base para defini-las elites é a institución a través da cal exercen o poder: política, económica, relixiosa, científica, artística, educacional, informativa, etc.

esgazar unha periferia do centro e cando as elites vixentes tentan impedir que a periferia se desorbite, promoven símbolos colectivos de afiliación e aproximación e mais incentivos para a aceptación de tales símbolos. Na medida en que as linguas estándar serven como símbolos deste tipo, podemos esperar que as elites e as contra-elites tenten establecelos se aínda non existen" (p. 144). No que se refire á PA, a cita que recolleemos máis atrás é ilustrativa da análise do autor, que, novamente partindo dunha análise amplamente compartida ("desde o momento en que a educación é, desde o punto de vista do estado, un medio primario de control social e, desde o punto de vista do individuo e a familia, un medio de mobilidade social, é escasamente sorprendente que a lingua vehicular do ensino sexa unha cuestión política importante", p. 112), chega a afirmar, comentando o caso do irlandés e o hebreo, que "en ningún dos dous casos a escolla da lingua vehicular foi determinada pola consideración de qué lingua facilitaría a instrución dos rapaces. Pola contra, a escolla foi feita principalmente en base a criterios políticos e con finalidades políticas" (p. 109).

Obviamente, o lector pode preguntarse se este punto de vista, que poderíamos alumar (traducindo un adxectivo do propio autor) como "cínico" (*jaundiced*), non é excesivamente simplista. En primeiro lugar, ás masas resérvaseselles un papel meramente receptivo e pasivo, totalmente manipuladas polas elites. Desde o meu punto de vista, o autor, cando pretende introducir elementos de complexidade na súa análise, afonda máis na súa simplificadora unilateralidade: "Non pretendo suxerir que a PL beneficia só ás elites, ás contra-elites e ós seus axentes. Na medida en que a cooperación das masas é un prerequisite para o mantemento das elites e na medida en que beneficia-las masas fomenta a cooperación coas elites, estas terán bo coidado de canalizar beneficios cara a aquelas ou polo menos de aparentar facelo" (p. 83). Coidamos que Cooper está máis fino cando reconece que "A PC é unha resposta a, e un exercicio de creación de sentimentos das masas. A apelación a valores como a tradición e a autenticidade ligan as masas cun glorioso pasado, cunha rede que fomenta a etnicidade, a nacionalidade, a relixión ou a clase, e as elites que comungan con eses sentimentos, e que representan esas redes de solidariedade. Eses vencellos probablemente reforzan o senso de dignidade individual, autoestima, cohesión social e un sentido último de membro da comunidade ligado ó seu pasado e ó seu futuro. Aínda que a PC pode servirse a si mesma, fai algo máis ca iso. Se serve ás elites, tamén serve ás masas" (pp. 155-6). Ora ben, se a PC pode ser unha resposta ós sentimentos das masas, se estas poden saír beneficiadas dun proceso de PC, entón as masas poden cando menos inspirar dalgunha maneira

estes procesos, e polo tanto, roubarlles algo de protagonismo e iniciativa a unhas elites, que na versión "dura" da análise do autor, serían o único sector auto-consciente dos seus intereses, controlador dos procesos sociais, determinante dos seus obxectivos e beneficiario principal, senón exclusivo, deles.

Por outra banda, na análise de Cooper, os procesos de PL quedan tan relativizados polas súas finalidades encubertas, que non atopamos criterios que nos permitan xulgalos criticamente en por si. Tomando un exemplo do libro: aceptemos que o *Derg* (gobierno revolucionario de Etiopía) iniciou unha campaña de alfabetización das masas campeciñas non tanto porque lle interesase a promoción da poboación rural, como por mater ocupada a élite universitaria e deste xeito neutraliza-la súa eventual actividade opositora. ¿Debemos valorar este proceso de PL en función das intencionalidades encubertas que se lle atribúen ó *Derg*? ¿Ou podemos valorar en si mesmo o esforzo de PL, aínda que maticemos esa valoración en función dos obxectivos encubertos do *Derg*? E aínda ¿non será máis axeitado valora-la decisión do *Derg* de neutraliza-la oposición universitaria en función dos medios empregados, isto é, enviando os estudantes a alfabetiza-los campeciños no canto de por exemplo, aniquilala policialmente?

E con isto pasamos ó segundo aspecto da crítica que anunciabamos uns parágrafos antes: a marxinalidade do papel que se lle concede á lingüística (mesmo á sociolingüística, *versus* socioloxía da linguaxe). Coidamos que o rexeitamento ou minusvaloración do papel da lingüística é consecuencia precisamente daquela visión simplista segundo a cal os obxectivos da PL en realidade diríxense á consecución das metas encubertas dunhas elites sociais e non ós problemas lingüísticos patentes e sentidos polas masas. En última instancia, o desinterese pola (socio)lingüística é o resultado da análise que nega a consistencia dunha valoración relativamente autónoma das actividades de PL. Pola nosa banda, nós coidamos que a PL debe definirse como unha disciplina autónoma que trata, valéndose dos enfoques e os métodos das ciencias sociais (especialmente da socioloxía e das ciencias políticas, pero tamén da antropoloxía e a psicoloxía) e da lingüística, unha problemática específica, que se define en termos de estrutura en forma dos repertorios lingüísticos das comunidades humanas, por máis que, evidentemente, esa problemática teña unhas raíces e proxeccións nidamente histórico-sociais. Por vía de exemplo, desde o noso punto de vista, non podemos concordar coa avaliación que o autor realiza dos esforzos, redobrados neste século, para a normalización do gaélico irlandés. Desde o momento en que o obxectivo da campaña de normalización do gaélico era primariamente a promoción do irlan-

dés como lingua nacional, sendo que na actualidade o fala menos do 5% da poboación do país (isto é, unha porcentaxe moi inferior á dos anos previos á independencia de Irlanda) eses esforzos resultaron un fracaso, e non me parece en absoluto consoladora a posición de Cooper (moi coherente coa súa concepción da PL, e especificamente da PE): "non podemos xulga-la campaña pola restauración do irlandés como un fracaso. Na medida en que a campaña procuraba restaura-la autonomía nacional, a campaña venceu... en 1922 co establecemento no Estado Libre de Irlanda" (p. 108). ¿Non será máis exacto dicir que a impotencia do nacionalismo irlandés para normaliza-la lingua do país é un síntoma do fracaso en conseguir unha independencia efectiva?.

A infravaloración do contributo da lingüística para a definición da PL é especialmente rechamante cando se trata da PC, labor que, desde o noso punto de vista, debe estar dirixido por lingüistas. Sen embargo, tamén aquí o autor expón un punto de vista que pode ser amplamente compartido: "se se acepta o meu argumento de que a PL está en última instancia dirixida a fins non lingüísticos, non pode parecer unha sorpresa que estes fins influencien a forma do corpus desexado" (p. 123). Obviamente, dado que os procesos de PL non se producen illados, senón nuns contextos sociais que impoñen certas características, e relacionados con outros procesos sociais que teñen unha determinada dirección, estes inflúen necesariamente naqueles: que as demais linguas da URSS constrúisen o seu léxico culto basicamente con empréstitos procedentes do ruso, independentemente do seu parentesco lingüístico con esta lingua, explícase nunha situación en que o ruso é a lingua franca e a máis importante da URSS, e na que a tendencia é a de estreita-los lazos entre as nacións e etnias da Unión Soviética; inversamente, na medida en que prime unha tendencia a afrouxar ou tronzar eses vencellos, a PC desas linguas orientarase nunha dirección diverxente. Para soste esta posición, que é moeda corrente na sociolingüística, non é imprescindible aceptar que a PL se dirixa a fins non lingüísticos.

Na mesma liña, cando se trata da importante cuestión da grafización das linguas, o autor pregúntase "que importancia ten teimar en cal-se-queira característica técnica ó deseñar un sistema gráfico se a eficacia desta característica é discutible e se en todo caso debe sacrificarse por mor de incorporar outros riscos desexables... Unha razón máis poderosa para manter unha actitude relaxada con respecto ás consideracións técnicas é que estas semellan ter menos importancia na aceptación ou rexeitamento dun sistema de escrita cás consideracións sociais" (p. 128) e afirma rotundamente que "conforme se procuren

consellos técnicos na creación dun sistema de escrita, podería ser máis útil consultar con antropólogos, especialistas en ciencias políticas e sociólogos, ca con lingüistas ou psicólogos" (p. 131). Moi ó contrario, entendemos que o manexo da ortografía das linguas é competencia dos lingüistas, asesorados, cando sexa conveniente, por antropólogos, sociólogos, politólogos, e sobre todo, por pedagogos e psicólogos. Na súa liña, o autor sostén que están por demostrá-las vantaxes (recoñecidas pola lingüística) que presentaría para a aprendizaxe da lecto-escritura nunha lingua a regularidade fonolóxica do seu sistema ortográfico. Coidamos que esas vantaxes seguen sendo notorias e comprobables, cando menos en termos de tempo investido na aprendizaxe e frecuencia e importancia de faltas de ortografía⁷. Honestamente, coidamos que aquí o autor actúa como un non-especialista con certa aversión pola lingüística⁸, adoptando unha actitude de persoa non entendida nin interesada, e que pretende que supera os problemas cando simplemente os pasa por alto. É difícil que un lingüista acepte estas posicións, e as razóns non repousan necesariamente nunha mal entendida solidariedade de casta ou na defensa corporatista dos privilexios dunha élite 'influyente'.

En resumo, é ben certo que a lingua é 'semiótica social', e como tal vese en moitas ocasións convertida nunha bandeira. Pero existen razóns poderosas para seguir sostendo que a lingua é basicamente un medio de comunicación, e que como tal mantén as súas características aínda nos casos en que tamén serve como bandeira. Pretender reducir a lingua á mera función simbólica, ou estudiala nesa función ignorando a súa natureza específica, é, por poñer un exemplo a contrario, como pretender estudia-las bandeiras, esquecendo o seu valor simbólico, exclusivamente en función do seu emprego na comunicación marítima.

Para rematar, estamos ante unha obra de finalidade ambiciosa, que mobiliza ó servizo desa finalidade os amplos coñecementos en materia de socioloxía e ciencias políticas do autor, apoiados nunha abundante bibliografía que se recolle ó final do volume. No libro explóranse interesantes posibilidades teóricas e discútense numerosos exemplos ilustrativos. A lectura do volume resulta instructiva e suxerente. Sen embargo, como o propio R. L. Cooper recoñece, estamos

---

⁷ Só por poñer un exemplo, a lingüística francesa hai tempo que botou as contas e que propugna a simplificación do sistema ortográfico do francés.

⁸ O autor quéixase das súas deficiencias no manexo do hebreo (lingua que aprendeu de maior para as clases universitarias) despois de anos empregándoo, e deixa deslizar algún erro gramatical no seu nativo inglés. Así, por exemplo, na p. 106 "the use of former colonial languages... is a common *phenomena*", -o correcto sería o singular *phenomenon*, non a forma de plural empregada.

aínda lonxe de conseguir un campo unificado de estudos de PL que integre os elementos requiridos da socioloxía da linguaxe, a psicoloxía social, as ciencias políticas e a sociolingüística. Con todo, este libro é unha achega que, entre outras valiosas contribucións, permite medi-la distancia que aínda nos arreda do obxectivo.